

MASARYKOVA UNIVERZITA
FAKULTA SOCIÁLNÍCH STUDIÍ

Katedra mezinárodních vztahů a evropských studií

Obor Mezinárodní vztahy

**Banka pro mezinárodní vypořádání perspektivou
teorií mezinárodních vztahů**

Bakalářská práce

David Otevřel

Vedoucí práce: Mgr. Vladan Hodulák Ph.D.

UČO: 390738

Obor: MVZ-BSS

Imatrikulační ročník: 2016

Brno, 2018

Anotace

Předkládaná bakalářská práce se zabývá Bankou pro mezinárodní vypořádání (BIS) jako mezinárodní institucí optikou teorií mezinárodních vztahů a z nich vycházejících perspektiv teorií mezinárodních institucí. Cílem práce je porovnání vysvětlení vybraných přístupů mezinárodních vztahů při určování formy mezinárodní instituce BIS. První část práce uvádí faktický přehled osvětlující vznik, vývoj a fungování BIS. Druhá část je vymezena pro provedení testování vybraných teorií s jejich srovnáním při určení institucionální formy BIS.

Klíčová slova

Banka pro mezinárodní vypořádání, Banka pro mezinárodní platby, teorie mezinárodních vztahů, teorie mezinárodních institucí, forma mezinárodních institucí, realismus, neoliberalismus, historický institucionalismus, případová studie, metoda shody

Abstract

This Bachelor thesis deals with the development and function of the Bank for International Settlement (BIS) with respect to the theories of international relations and the theories of international institutions that are based on said theories. The aim of the thesis is to compare the explanation of selected perspectives of the international relations while determining the form of international BIS institution. The first part of the thesis presents a factual overview illustrating the origin, development and functioning of the BIS. The second part is reserved for the above-mentioned main aim of the thesis, the purpose of which is to find out which of the used theories best describes the mentioned attributes in terms of the form of the international institution of BIS.

Key Words

Bank for International Settlement, Bank for International Payments, International Relations Theory, International Institutions Theory, Form of International Institutions, Realism, Neoliberalism, Historical Institutionalism, Case Study, Congruence method

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci s názvem *Banka pro mezinárodní vypořádání perspektivou teorií mezinárodních vztahů* vypracoval samostatně, s využitím pouze citovaných pramenů, dalších informací a zdrojů v souladu s Disciplinárním řádem pro studenty Fakulty Sociálních Studií Masarykovy univerzity a se zákonem č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů.

V Brně dne 2018

.....

David Otevřel

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval Mgr. Vladanu Hodulákovi, Ph.D. za odborné a vstřícné vedení bakalářské práce, za trpělivost a cenné rady, které mi poskytl v průběhu jejího zpracování. Také chci poděkovat Bc. Ivaně Novákové za všestrannou podporu.

Obsah

Seznam zkratk.....	10
1. Úvod	11
2. Metodologie	13
3. Banka pro mezinárodní vypořádání	14
3. 1. Okolnosti vzniku BIS.....	16
3. 2. Vznik BIS.....	17
3. 2. 1. Haagská smlouva.....	17
3. 2. 2. Stanovy BIS	18
3. 2. 3. Bruselský protokol, Headquarters Agreement.....	19
3. 3. Vývoj BIS	19
3. 4. Organizace BIS	20
3. 5. Basilejský proces	21
4. BIS z perspektivy teorií mezinárodních vztahů	22
4. 1. Teorie mezinárodních institucí	23
4. 1. 1. Realismus – přístup k institucím moderního realismu.....	24
4. 1. 2. Neoliberalismus – přístup k institucím	25
4. 1. 3. Konstruktivismus – přístup k institucím.....	26
4. 1. 4. Historický institucionalismus – přístup k institucím	26
5. Případová studie BIS.....	27
5. 1. Výzkumná otázka a hypotéza	28
5. 2. Postup provedení.....	28
5. 3. Konceptualizace a operacionalizace proměnných	29
5. 3. 1. Institucionální dimenze – závislé proměnné.....	29
5. 3. 2. Zdroje institucionálních dimenzí – nezávislé proměnné	30
5. 3. 3. Determinanty zdrojů institucionálních dimenzí.....	32
5. 4. Aplikace na případ BIS	34
5. 4. 1. Empirické určení institucionálních dimenzí	34
5. 4. 2. Určení institucionálních dimenzí dle vybraných teorií.....	37
5. 4. 3. Zhodnocení a porovnání	40
6. Závěr	42
7. Zdroje.....	44

Seznam zkratek

BIS	The Bank for International Settlements – Banka pro mezinárodní vypořádání
ČNB	Česká národní banka
ECB	The European Central Bank – Evropská centrální banka
EEC	European Economic Community – Evropské hospodářské společenství (EHS)
EPU	European Payments Union – Evropská platební unie
EUR	Evropská měna Euro
FED	The Federal Reserve System – Federální rezervní systém
GBP	Měna Libra šterlinků
HDP	Hrubý domácí produkt
HI	Historický institucionalismus
IMF	The International Monetary Fund – Mezinárodní měnový fond (MMF)
MVZ	Mezinárodní vztahy
SDR	Special Drawing Rights – Zvláštní práva čerpání
UIA	Union of International Associations – Unie mezinárodních asociací
USD	Měna Americký dolar
WBG	The World Bank Group – Skupina světové banky

1. Úvod

Tato bakalářská práce se bude věnovat nejstarší mezinárodní finanční instituci na světě s anglickým názvem The Bank for International Settlements. V češtině neexistuje zcela ustálený název, ale v překladu mluvíme o Bance pro mezinárodní vypořádání či zúčtování nebo jinak také Banka pro mezinárodní platby, dále už jen zkratkou BIS. Tématem práce je vznik, historický vývoj a funkce BIS z pohledu teorií mezinárodních vztahů, které zde figurují ve v podobě teorií mezinárodních institucí. Předmětem bude určení formy mezinárodní instituce BIS a testování vybraných teorií mezinárodních institucí v jejich vysvětlení podoby právě této formy instituce BIS. Výsledkem bude porovnání teorií a vyvození případných závěrů.

Důvodem volby takového tématu je můj zájem o ekonomii či finance, více však z politického úhlu pohledu než standardně technického. BIS je jako mezinárodní instituce finančního charakteru očividně upozaděná za mediálně známějšími organizacemi jako Mezinárodní měnový fond (IMF), Skupina Světové banky (WBG) či institucemi centrálního bankovníctví jako je Evropská centrální banka (ECB) nebo Federální rezervní systém (FED). V českém prostředí dominuje v oblasti monetární politiky Centrální národní banka (ČNB). Hospodářská oblast je základní stavební kámen naší společnosti, což je vidět na politice i v naší zemi, kdy se ekonomická a finanční problematika stává častým bodem diskuzí a mediálních výstupů. Finanční krize, mezinárodní obchodní sankce a cla, státní rozpočty a jejich deficity, půjčky a úvěrování, manipulace s měnovými kurzy, všechny tyto a mnohé další elementy mají značný vliv na život společnosti, který se protiskne na politické kolbiště. Je zarážející, jak málo je tato oblast pochopena občany obecně. Lidé často bojují se zvládnutím vlastních osobních či podnikových financí, natož aby porozuměli financím korporátním, státním či dokonce mezinárodním. Také jsem si rád zvolil téma nepříliš zpracované v českém prostředí. BIS je nedílnou součástí globálního finančního systému a pro porozumění její funkci je nutná nejenom technická analýza kupříkladu její finanční aktivity, ale především politický či mocenský význam její existence. Je to téma oboru MVZ. Nahlédnout na BIS z pozice hypotéz teorií MVZ může napomoci k pochopení smyslu této instituce. Také ale může přispět k seznámení se s přístupem teorií MVZ k problematice institucí, jinak řečeno, jak se tyto teorie dají použít v tomto směru použít.

Prvotním cílem práce je tedy popsat vznik, vývoj, fungování a činnost BIS tak, aby byly pro přehled vyzdvíženy ty nejpodstatnější prvky, které budou následně využity při provedení hlavního cíle práce. Tato druhá stěžejní část a bude zaměřena na pozici BIS v rámci teorií MVZ. V tomto ohledu se práce posune k teoriím mezinárodních institucí, které jsou založeny na základních perspektivách teorií MVZ. V následující analýze formou případové studie se pokusím o zjištění, který ze směrů těchto teorií nejlépe odpovídá formě mezinárodní instituce BIS a její pozici v mezinárodním systému. Zajímá mě tedy forma této mezinárodní instituce, která bude určena konceptualizovanými a operacionalizovanými znaky jakožto proměnnými a vztahy mezi nimi. Následují tedy kapitoly pro zpracování těchto znaků odpovídajícím jednotlivým teoriím a jejich vysvětlením. Vrcholem pak je aplikace na případ BIS – výběr relevantních použitelných proměnných (vlastností a znaků), které následně implementuji. Výsledky posléze zhodnotím a v poslední kapitole závěrem shrnu předchozí informace, zjištění a zhodnocení.

2. Metodologie

Při rozdělení práce na dvě části je rozlišení následující. Zprvu se zaměřím na popisný přehledat BIS z hlediska vzniku – zakládající dokumenty a stanovy určující charakter organizace, dále organizační a procesní struktura. Pokračovat budu vývojovými změnami v činnostech a aktivitách a také znaky ve funkcionalitě instituce. Zaměřím se na změny realizované v průběhu tohoto vývoje, čímž se myslí charakteristika transformace.

Druhá část staví na základech a informacích pořízených v části první. Pro uvedení bude začátek věnován obecnému přehledu teorií MVZ. Na tyto bude navazovat rozbor současných teorií mezinárodních institucí, které vycházejí ze zmíněných perspektiv směrů MVZ. Posléze formou případové studie implementuji znaky získané studiem teorií mezinárodních institucí na charakteristiku a znaky opatřené zpracováním informací o BIS. Cílem je tedy otestovat vybrané teorie s předpokladem zhodnocení, která z nich nejlépe odpovídá charakteristice BIS, jejichž znaky budou aplikované v případové studii. Jsou to tedy v konceptualizaci stanovené proměnné, které se operacionalizují v měřitelné či určitelné hodnoty, které se analyzují či porovnají. Výsledky této analýzy pak zhodnotím v závěrečné kapitole věnované hodnocení výsledků.

Případová studie bude svou konceptualizací a operacionalizací stavět na práci Jana Karlase (Karlase, 2008), který ve své publikaci tento rozbor provedl jako primární cíl své práce. Jeho sekundárním cílem práce byla pak aplikace těchto poznatků a testování určených přístupů teorií mezinárodních institucí v určování formy vybraných mezinárodních institucí. Ve svém bakalářské práci budu na jeho výsledky navazovat a provedu aplikaci na mezinárodní instituci BIS. Výzkumem bude empirické určení formy BIS skrze proměnné a tyto proměnné budou porovnány s hodnotami proměnných získaných dle hypotéz vybraných teorií mezinárodních institucí. Srovnání těchto dvou skupin proměnných bude následně zhodnoceno. Finální kapitolou závěru bude shrnutí poznatků jak první teoretické části tak především části praktické analýzy a jejího zhodnocení včetně vlastního názoru na tuto problematiku a odpovědí na ustanovenou hypotézu a výzkumnou otázku v počátku kapitoly o případové studii.

Případová studie vzhledem ke svému cíli, kterým je určení formy mezinárodní instituce BIS a následné testování teorií mezinárodních institucí v jejich vysvětlení vztahu mezi proměnnými s finálním srovnáním, bude využita metoda shody (congruence method),

kteřá je určena právě pro testování teorií jakožto postup spadající metodologicky pod provádění případové studie (Drulák, 2013, 43). S tímto se pojí jedno z rizik studie a to úroveň propracovanosti konceptualizace či operacionalizace, kterou daná teorie dovoluje, což se teorií mezinárodních institucí spojuje a Jan Karlas s tímto problémem ve své práci také potýká (Karas, 2008, 21). Tyto kompromisy mohou vést k slabší vypovídající hodnotě, ale z druhé strany je možné vidět výhody. Jednou z nich jsou nižší nároky na získávání výzkumných. Později v práci je to možné sledovat na dichotomických hodnotách některých proměnných (především těch závislých). Z toho vychází i druhá výhoda, která se pojí s určitou praktičností výzkumu. Takový výzkum tak může přispívat k jasnějšímu ukotvení použitých teorií a konceptů (Drulák, 2013, 43). Pro ujasnění uvádím, že v práci budu pro seznam zdrojů využívat normu ČSN ISO 690 a standardní anglosaský způsob odkazů v závorkách naplněných nejpodstatnějšími údaji přímo v textu.

3. Banka pro mezinárodní vypořádání

„Úkolem Banky pro mezinárodní vypořádání je sloužit centrálním bankám v jejich snaze o měnovou a finanční stabilitu, pěstovat mezinárodní spolupráci v těchto působnostech a fungovat jako banka centrálních bank“ (BIS, 2018, About BIS - overview).

V jedné větě je v kostce popsána úloha BIS. I přesto, že je vágní a obecná, tak tvrzení odpovídá skutečnosti. Veřejnosti je tato mezinárodní finanční instituce poměrně neznámá a díky nedostatku PR (komunikace s veřejností) je často předmětem spekulací či dokonce konspiračních teorií¹. Takové představy vidí BIS jako pověstnou „černokněžníkovu věž“, kde se scházejí bankéři globálních financí, aby společně jako černá ruka vládli světu. Myšlenka je to jistě romantická, ale realita je tradičně mnohem „chudší“. Následuje přehled základních faktů, které budou rozebrány hlouběji v dalších kapitolách.

Sídlem BIS je od počátku určeno město Basilej ve Švýcarské konfederaci. Založena byla roku 1930 a to znamená, že je nejstarší mezinárodní finanční institucí na světě. Role

¹ BIS bývá v těchto teoriích součástí určitého spiknutí, které čerpá svoji moc z ovládnutí globálního finančního systému, který využívá s cílem ovládnout svět. Strůjci zla se rekrutují z finančních komunit, jako jsou mezinárodní bankéři či podnikatelské skupiny. Historie BIS a její spolupráce s nacistickým Německem funguje v tomto směru jako olej do ohně (Newman, 2013).

BIS se v průběhu 20. století až do dnešních dnů dynamicky měnila v závislosti na potřebách zúčastněných entit finanční komunity, z určitého úhlu pohledu je trefně označení BIS jako banka centrálních bank.

Jako instituce byla BIS ustanovena ve svých zakládajících dokumentech a to především v Haagské dohodě roku 1930 a jejím účelem bylo převzít technickou stránku plateb německých válečných reparací za škody v První světové válce. Sloužila tedy pro tento proces jako nástroj provedení. Skrze období Druhé světové války v rámci neutrality Švýcarské konfederace prošla BIS bez ujmy neb její funkce kontaktního bodu finančních toků byla prospěšná oběma válečným stranám, jak nacistické ose, tak Spojencům (LeBor, 2013, kap. 5 – An Authorized Plunder).

Po Druhé světové válce se BIS podílela na implementaci Bretton-Woodského systému a v sedmdesátých i osmdesátých letech monitorovala mezinárodní kapitálové toky ve vztahu k ropným a dluhovým krizím, což posléze vedlo k přípravám prvních finančních regulací. Tlaky změn globálního finančního prostředí vedly BIS k vývoji směrem k zajištění a podněcování kooperace centrálních bank v reakci na nové výzvy. Dnes BIS funguje nejen jako servisní centrum, což je její původní úloha, ale aktivitu vyvíjí i směrem ke spolupráci centrálních bank a dalších mezinárodních finančních institucí. Pro ty, vedle servisních služeb jako je například správa zlatých rezerv či směnných transakcí, funguje jako komunikační uzel s výzkumnou a statistickou podporou. BIS produkuje výzkumné statistické analýzy, organizuje odborné semináře a workshopy pro své klienty, kteří se tak v rámci přidružených institutů (např. FSI – Financial Stability Institute – Institut pro finanční stabilitu) setkávají, konzultují a aplikují posléze ve svých organizacích výzkumné poznatky. Z tohoto základu vychází i funkce BIS, kterou tak můžeme označit jako tzv. think-tank pro finanční záležitosti.

Operativně BIS pracuje jen pro institucionální klienty, jako jsou právě centrální banky a mezinárodní organizace. Privátním osobám právnickým či fyzickým služby (otevření účtu) neposkytuje. Účetnictví probíhá v tzv. SDR – Special Drawings Rights². Tuto veličinu můžeme chápat jako koš měn v určitých poměrech např. USD, EUR, GBP a funguje tedy jako měna, se kterou operuje i např. IMF. BIS operuje s nástroji pro investice tak, aby

² Tzv. Zvláštní práva čerpání je konstrukt měny pro účetní operace. Jedná se koš dominujících světových měn jako je Americký dolar USD, Euro EUR či GBP jako libra šterlinků v určitém poměru. Tento poměr každých pět roků analyzuje IMF s cílem udržet bilanci takovou, aby poměr měn odpovídal jejich důležitosti a síle na světových finančních trzích (BIS, 2018, Reporting currency).

její služby byly vnímány jako pozitivum a dobrá služba pro své klienty. Tyto nástroje jsou tvořeny institucionálním klientům na míru. Je možné vnímat BIS i jako konkurenta jiných privátních institucí, protože pro přilákání kapitálu nabízí ve svých fondech solidní procentuální zhodnocení (BIS, 2018, Products and Services).

BIS je tedy globální centrum finančních a ekonomických členských států neformálního charakteru. Poskytuje prostor pro zásadní rozvoj světových finančních trhů. Ve světě s vysokou dynamikou změn sociálních, politických, ekonomických je možné nahlížet na BIS jako na stabilizující entitu (Heakal, 2018).

3. 1. Okolnosti vzniku BIS

Vznik BIS vychází z poválečné situace po do té doby nejvážnějším válečném konfliktu v lidské historii, kterým byla První světová válka. Mírovým procesem v podobě Pařížské mírové konference byla ujednána tzv. Versailleská smlouva. Ta byla nesmlouvavým projevem vítězných mocností Dohody. Ve vztahu k BIS se jako stěžejní ukazují peněžní reparace uvalené na poražené Německo jako viníka konfliktu. Nesmlouvavost se projevila právě nerealizovatelně vysokými nároky na reparace především ze strany Francie, která nesla největší váhu škod jak materiálních tak lidských. Německo však kvůli rozvrácené poválečné ekonomice, která se projevila například známou hyperinflací, nebylo schopno dodržovat splátkový kalendář reparací.

Muselo dojít ke korekci Dawesovým a následně Youngovým plánem. Ty vycházeli z činnosti finančních investigativců, které americký prezident pověřil k průzkumu německých financí v roce 1923. Tyto plány snižovali německé reparace. Vznik BIS se váže na závěr Youngova plánu, který jako technické řešení reparací volí sekuritizaci³ tohoto peněžního toku. Pro tento technický postup byla potřeba nějaká nezávislá entita, která ho provede. Vzhledem k debatám, které se vedli už kolem počátku 20. století, o nutnosti vytvoření instituce pro mezinárodní spolupráci centrálních bank vycházející s narůstajícího globálního obchodu, se technická problematika reparací stala poslední kapkou pro ustanovení první mezinárodní finanční instituce, která ve svém názvu doposud nese odkaz k reparacím. Velká

³ Sekuritizace je proces vytvoření (upsání) cenného papíru, řekněme např. dluhopisu. Ten je vytvořen na podkladě peněžního plnění – krycí hodnotou dluhopisu je předmětný peněžní tok či jeho celková výše (splátky dluhu). S takovým dluhopisem je pak možno obchodovat a dále s ním technicky manipulovat, což předtím s takovým peněžním plněním nebylo možné.

hospodářská krize od roku 1929 pokračující dále skrze počátek 30. let zapříčinila neschopnost Německa dostát svým finančním závazkům a tyto tak byly zrušeny. BIS však zůstala a začal se rozvíjet její činnost se soustředěním mezinárodní kooperaci centrálního bankovníctví, její technické zajištění a také samotnou činnost v rámci analýz a statistik mezinárodního bankovního prostředí (Yago, 2013, 1-2).

3. 2. Vznik BIS

Pro vznik BIS je klíčové se seznámit s důvody tohoto kroku. BIS byla i přes německé reparace především reakcí na nutnost kooperace centrálního bankovníctví. Zde uvedu představy spolupráce, které bylo vhodné v tehdejší době rozvinout.

Jako téma bylo vnímáno vytvoření společného základu monetární doktríny, aby mohla být zajištěna nejširší možná míra společného náhledu na monetární teorii včetně společného konsenzu ohledně formy mezinárodních standardů – počátek pochopení v rámci mezinárodních vztahů, ať už v politické sféře nebo v ekonomické či finanční oblasti, je znalost založená na trpělivém prozkoumání a chápavém zvážení toho, proč ostatní národy přijímají určitá opatření. Mnoho obtíží, které brání navázání přátelských vztahů mezi státy, vznikly kvůli nesprávnému seznámení se s faktory dané situace a kvůli neobjektivnímu ohodnocení problémů a uvažování druhé strany. Mezi nadcházející úkoly lze řadit:

1. Vyhnout se škodě v případech, kdy jedna centrální banka operuje na sousedním trhu ve formě recipročního bankovníctví, obchodování a osobních vztahů.
2. Shromáždit a vyměňovat si monetární a ekonomická data. Tento bod byl vnímán jako zásadní.
3. Zlepšit jednání mezi centrálními bankami v rámci širokého rozsahu technických nástrojů.
4. Asistovat při vytváření nových centrálních bank a zároveň pomáhat menším bankám v jejich snaze dodržovat spolehlivou úvěrovou a finanční politiku a udržovat mezinárodní hodnotu místní měny.
5. Řešit technická zlepšení prvků mezinárodního peněžního systému (Toniolo, 2005, 2-3).

3. 2. 1. Haagská smlouva

BIS vznikla na základě Haagské smlouvy z 20. 1. 1930. Klíčové jsou v této fázi dva dokumenty. Konvence o ustanovení BIS a Ustanovující charta BIS⁴. První dokument se

⁴ Z anglického Convention Respecting the BIS respektive Constituent Charter of the BIS.

vztahuje k dojednání mezi zakládajícími státy a Švýcarskem. Signatáři jsou vlády Německa, Belgie, Francie, Velké Británie, Itálie a Japonska, na straně jedné a vláda Švýcarské konfederace, na straně druhé, jako poskytovatel sídla a garant zvláštního zacházení.

V čl. 1 se Švýcarsko zavazuje poskytnout BIS právní závaznost dokumentu následujícího tj. Ustavující charty. Mluví se nemožnosti ze strany Švýcarska tento dokument rušit, měnit či sankcionovat změny ve stanovách BIS. Čl. 2 stanovuje možnost ustanovení Arbitrážního tribunálu v případě sporů. Čl. 3 ustanovuje dobu platnosti této smlouvy v délce 15 let. Dále je tu rozebrána nutnost ratifikace a získání souhlasu skrze demokratický proces ve Švýcarsku (Convention, 1930).

Další dokument Haagské smlouvy je Ustanovující charta. Charta je smlouvou zakládajících států, které jsou zastoupeny zmocněnými centrálními bankami Belgie, Francie, Německa, Velké Británie, Itálie a Japonska. Součástí jsou překvapivě i americké privátní finanční entity – J. P. Morgan and Company of New York, First National Bank of New York, First National Bank of Chicago. Charta znamenala reálné založení BIS. Její fungování je následně upraveno současně vypracovanými stanovami, které řeší také strukturu nebo činnosti BIS. Pro stanovy je následně v čl. 4 důležité pravidlo o většinovém hlasování s 2/3 kvorem. Dále se také vyjadřuje k daňovým vymezením BIS a její nezávislosti v tomto směru (Constituent Charter, 1930).

3. 2. 2. Stanovy BIS

Stanovy BIS⁵ byly přijaty jako přidružený dokument 20. ledna 1930. Cílem stanov je vymezit management, operativní činnost a další pravidla BIS pro její působení v mezinárodním prostředí. Čl. 3 uvádí cíle BIS. Jsou jimi podpora kooperace centrálních bank a poskytnout jim k tomu technicko-servisní služby. Dalším úkolem je také fungování BIS jako zprostředkovatele v potřebných mezinárodních transakcích zainteresovaných aktérů. Důležitý je čl. 19 či 22, který podmiňuje schválení operací pod jurisdikcí příslušné banky jejím povolením. Čl. 21 se věnuje typologickým činnostem banky, kterým se může věnovat. BIS může nakonec být zrušena 3/4 majoritou valné hromady.⁶

⁵ Z anglického Statutes of BIS.

⁶ Anglické general meeting.

Při založení Banky pro mezinárodní platby byl upsán základní kapitál ve výši 500 mil. švýcarských franků rozdělený na 200 tisíc akcií. Každá z devíti bank upsala 16 tisíc akcií. Tak měla bankovní skupina USA v souhrnu třikrát větší zastoupení než ostatní jednotlivé země. Tento zjevný nesoulad ve struktuře banky přetrval do roku 2001, kdy na mimořádné valné hromadě došlo k nápravě. BIS to zdůvodnila jako odstranění konfliktu zájmů mezi soukromými vlastníky a cíli banky (Yago, 2013, 18-21).

3. 2. 3. Bruselský protokol, Headquarters Agreement

Podstatným dokumentem je také Bruselský protokol, který byl nahrazen v roce 1987 tzv. Headquarters Agreement.⁷ Dokument se věnuje především právní stránce problematiky založení BIS a vztahuje se k ochraně aktiv banky či deposit. Zajímavostí je garantování nedotknutelnosti archivů, dokumentů či jakýchkoli archiválií. Poskytuje imunitu v určitých případech vůči výkonu švýcarského práva. Členům představenstva, vedení banky a představitelům členských centrálních bank jsou poskytovány daňové a celní výsady srovnatelné s výsadami diplomatickými (Agreement, 2003).

3. 3. Vývoj BIS

Po založení BIS plnila své úkoly v rámci technického provedení německých reparací i technické podpory mezinárodního finančního kontaktu dotčených finančních institucí. Cílem banky bylo tedy i podpora kooperace centrálního bankovníctví, která byla vyjádřena i ustanovením monetárního a ekonomického oddělení pro provádění výzkumu v oblasti ekonomie (Yago, 2013, 39). V této době začala BIS prezentovat svůj výzkum publikováním výročních zpráv, které získaly ve finanční komunitě značnou váhu v oblasti ekonomické statistiky (BIS, 2018, History – foundation and crisis). Přes druhou světovou válku měla BIS velmi kontroverzní pozici, kdy z neutrálního Švýcarska operovala i ve vztahu k nacistickému Německu a k tomuto období se váže mnoho otázek, často k problematice transferu zlatých rezerv nacisty okupovaných území včetně Československa (LeBor, 2013, kap. 5 – An Authorized Plunder). S politickými nepříjemnostmi vyplývajícími z této skutečnosti se chtěla mezinárodní komunita vypořádat přijetím aktu o zrušení BIS na konferenci v Bretton Woods,

⁷ Celým názvem Agreement between the Swiss Federal Council and the Bank for International Settlements to determine the Bank's legal status in Switzerland.

kam spadá svým založením IMF a WBG. Lobbing evropských centrálních bankéřů, kteří si chtěli udržet určitou formu moci vůči USA, které vyšly z druhé světové války jako hegemon, nakonec zachránil existenci BIS, jenž se však zaměřovala posléze na evropské měnové a finanční záležitosti (BIS, 2018, History – the BIS during the Second World War).

BIS ve vztahu k IMF nebyla ohrožena, BIS je svou funkcí bankou s uzpůsobením pro služby centrálnímu bankovníctví, avšak IMF je spíše mezinárodní agentura se silnou složkou politického vlivu a funguje jako nástroj politiky. Výhoda vychází z požadavku na nezávislost centrální banky na politice vlády, protože spojení moci politické a schopnosti manipulace s měnou je historicky velmi negativní jev spojen např. s hyperinflací apod. BIS je nadnárodní organizace schopná vytvářet strategii ke globálním financím (Yago, 2013, 25, 110).

BIS se prosazovala při řešení dobových problémů především svou intelektuální převahou, koncentrací odbornosti. V globálním měřítku si dobyla pozici v plnění úkolů jako chceme-li světová centrální banka. Na rozdíl od národních centrálních bank, které mají za úkol využívat národní měnu především ku prospěchu vlastních ekonomik, BIS vždy vycházela z komplexní pohledu. To se pak odráželo v jejím přístupu k asistenci ohroženým národním měnám (BIS, 2018, History – the BIS going global).

3. 4. Organizace BIS

BIS sídlí ve Švýcarské Basileji. Má cca 600 zaměstnanců a dále dvě světové pobočky v Hong Kongu pro asijský a pacifický region a v Mexico City pro region americký. Organizačně lze BIS rozložit na tři základní útvary. Tyto útvary kopírují hlavní účely BIS.

Prvním z nich je Monetární a ekonomický útvar. Jedná se o centrum výzkumu a analýz pro oblast tzv. policy. Poskytuje tak podporu institutům a komisím při BIS a organizuje meetingy vyšších představitelů centrálních bank s dalšími reprezentanty jiných finančních institucí zabývajících se finanční stabilitou. Konkrétně se jedná kupříkladu o sběr, analýzu a šíření či komunikaci statistických informací a z nich vycházejících poznatků z mezinárodního finančního systému. Druhým útvarem je Útvar pro bankovníctví, čímž se rozumí servisní služby. Jsou to služby pro podporu především centrálních bank v jejich povinnostech správy zlatých rezerv, zajištění směny měn, ale jsou tu i služby investičního charakteru pro efektivní uložení kapitálu. Třetím útvarem je Generální sekretariát. Charakterem je to pro BIS obslužný útvar zajišťující klasické korporátní nutnosti. Jedná se především o problematiku HR, tzv.

facility management, ale patří sem i stěžejní oddělení pro bezpečnost, komunikaci a IT, což jsou obzvlášť v bankovním sektoru klíčové části tohoto podnikání. Mimo tyto tři útvary jsou posléze další podpurné oddělení. Předně oddělení právního servisu, risk managementu, vnitřního auditu jako kontrolního garanta a také tzv. Compliance units, což se dá chápat jako oddělení, které se zabývá hladkou spoluprací a souladem jednotlivých oddělení v otázkách bezpečnosti.

Při BIS fungují tzv. komise a instituty pro konkrétní problematiky. Jsou to odborná uskupení vyjadřující se ke změnám svých domén a řešení nastalých problémů či případů. Dále jsou to následující komise: Komise pro globální finanční systém, Komise pro platby a tržní infrastrukturu, Komise pro trhy, Komise pro ekonomické poradenství, Irving Fisgerova komise pro statistiku centrálních bank a Basilejská komise pro bankovní dohled BCBS. S tímto dohledem úzce souvisí i Institut finanční stability FSI.

Hlavními složkami rozhodovacího procesu jsou pak tři subjekty, které jsou také předmětem stanov. Vrcholným orgánem je Board of Directors. Kontrolním orgánem je General Meeting členů BIS, a následně je zde management BIS, který technicky organizaci řídí (BIS, 2018, Organization and governance).

3. 5. Basilejský proces

Basilejský proces je označení pro iniciativu ve směru zvládnutí rizik a zabezpečení stability finančního systému. Insolventnost (platební neschopnost) byla důvodem pro vytvoření pravidel, která napomůžou těmto stavům předcházet a poté je tak snadněji zvládat. Nástrojem je management kapitálu daného subjektu, kdy se sledují poměry využití v různých finančních nástrojích. Důležité je také sledovat partnery obchodních vztahů a jejich schopnosti dostát svým závazkům a omezit tak riziko nedůvěryhodnosti apod. (Barker, 2002, 71-73).

Nejaktuálnější složkou je Basel III. Je to reakce na poslední velkou finanční hypoteční krizi z let 2007-2009. Problémem byla nelikvidnost bank a tzv. finanční páka⁸ při obchodování s rizikovými cennými papíry. Přijmutí značného rizika se vyjevilo jako

⁸ Při obchodování na páku (ang. leverage) si půjčujeme peníze, abychom mohli provést obchod v mnohonásobně větším objemu než bychom zvládli s vlastními prostředky. Cílem je realizovat zisk, který je procentuální, a proto je odvozen od objemu obchodu. Po realizaci obchodu se vrací půjčená částka věřiteli a nám zůstává zisk s mnohonásobnou nominální hodnotou než v případě provedení obchodu v menším objemu.

nevládnutý risk management. Svou roli jistě sehrál i tzv. morální hazard, který se pojí se známým rčením „too big to fail“. Přijímalo se větší riziko s vědomím, že v případě selhání dojde k dotaci ze strany státu při snaze řešit tak následný hospodářský potažmo politický problém. Balíček doporučení byl znovu zpřísněním risk managementu, kapitálových požadavků a posilováním pilířů z Basel II. Na tomto procesu se podílelo značné množství komisí a institutů při BIS (BIS, 2018, History of the Basel Committee).

4. BIS z perspektivy teorií mezinárodních vztahů

Úkolem druhé části práce je provedení praktické aplikace teorií mezinárodních vztahů na případ BIS. Tato aplikace bude provedena skrze teorie mezinárodních institucí. Pro pořádek je vhodné instituci definovat. Za tábor liberálů např. dle Roberta Keohane: *„přetrvávající a propojené soubory pravidel (formálních a neformálních), které předepisují role pro jednání, dávají jednání určitá omezení a vytvářejí očekávání“*. Za realisty definice Johna J. Mearsheimera: *„soubory pravidel, která stanovují způsoby, jakými by státy měly vzájemně spolupracovat a soutěžit“*. Konstruktivisté se přiklánějí taktéž k obecnému závěru, že instituce jsou trvalejší soubory pravidel, která definují požadované jednání (Karlas, 2007, 67). Je možné také rozlišit mezinárodní instituce na podskupiny jako mezinárodní organizace, normy, režimy, ale také řady či konvence (Karlas, 2007, 67-68). Tyto rozličné druhy institucí však nejsou pro účel této bakalářské práce stěžejní a proto se jimi nebudu dále zabývat. Podstatné je chápat BIS jako mezinárodní instituci, která je entitou utvářející určitá pravidla jednání, byť mnohá z nich jsou neformálního charakteru.

Teorie mezinárodních institucí jsou přístupy k mezinárodním institucím vycházející právě ze základních perspektiv mezinárodních vztahů. Účel teorií je v porozumění fenoménu instituce v mezinárodním prostředí. Teorie tak stanovují předpoklady či hypotézy o fungování institucí. Obsahem pokračování práce tedy bude konkrétně případová studie zkoumající formu mezinárodní instituce, v daném případě BIS.

V první fázi přijde přehled teorií mezinárodních vztahů v jejích základních směrech. To slouží jako výchozí bod pro vysvětlení fází nadcházejících. Navazovat bude přehled stavu teorií mezinárodních institucí, u kterých bude proveden výběr použitelných teorií pro cílovou případovou studii. Následovat bude konceptualizace a operacionalizace, které převedou poznatky teorií do využitelné podoby pro provedení výzkumu. Cílem této bakalářské práce

není hloubkový rozbor teorií mezinárodních institucí ani tuto konceptualizaci a operacionalizaci provést, nýbrž bude stavět na poznatcích Jana Karlase (Karlas, 2008) a jeho rozboru teorií mezinárodních institucí včetně konceptualizace a operacionalizace, které sám provedl. Mým úkolem bude tyto konstrukty použít a aplikovat je na případ BIS, což bude kapitola případové studie věnovaná aplikaci. Navržené konceptualizace však nebudou přejaty zcela. Dovolím si nutné části analogicky upravit dle potřeby aplikace na mezinárodní instituci ekonomicko-finančního charakteru, což je rozdílné prostředí oproti bezpečnostnímu (i přes možné shody), které používá ve své práci Jan Karlas (tamtéž). Při empirickém určování proměnných pro finální srovnání budu především vycházet z kontextuálního hlediska – pro určení hodnot proměnných se pokusím vystihnout smysl a celkový politický rámec v kontradikci s úzce provedeným technickým přístupem. Kupříkladu mluvíme o určování zájmů aktérů v této problematice, kdy se neomezím jen na partikulární zájmy technického charakteru v BIS, ale zahrnu celkový politický postoj aktéra.

4. 1. Teorie mezinárodních institucí

Prvním fundamentálním přístupem a také snad nejstarším je teorie **realismu**. Vyznačuje se následujícími vlastnostmi. Ústředním bodem realismu je fenomén moci, tzn. schopnost prosazovat svou vůli. Prostě řečeno – dělat to co chceme, čím jsme silnější, tím méně nám v tom někdo nebo něco může bránit. Moc je obvykle při tomto přístupu spjata s vojenskou silou. Aktéři mezinárodních vztahů dle realistů jsou neustálými rivaly a těmito aktéry jsou především státy jako jediné plně suverénní jednotky. Takové státy mají definovány tzv. národní zájmy. Oproti státům jsou jiní aktéři MVZ (např. mezinárodní organizace) podřadní, mající roli nástrojů skrze, které státy prosazují své zájmy (Drulák, 2003, 55). Pro rozlišení je vhodné vnímat realismus jako teorii hledící na relativní zisky aktérů, kdy není důležité něco získat, ale klíčové je překonat své rivaly vůči, kterým se měříme.

Druhým fundamentálním směrem je **liberalismus**. Vnímaný jako opoziční přístup vůči realismu. Na rozdíl od realistů jsou liberálové přesvědčeni o možnost trvalejší a efektivnější spolupráce mezi aktéry MVZ. Zde se naopak uplatňuje pozice absolutních zisků, kdy sledujeme především vlastní prospěch bez důrazu na porovnání zisků s jinými aktéry. Příkladují tak mezinárodním institucím mnohem vyšší význam. Ostatní aktéři MVZ včetně jednotlivců a firem mají svou váhu. Státní národní zájem je tak jakýmsi konsenzem zájmů

těchto „podaktérů“. Rozdílně oproti realistům také přikládají váhu ekonomické dimenzi MVZ a bezpečnostně vojenský přístup je tak doplněn (Drulák, 2003, 73).

Třetím přístupem jsou **kritické teorie** jakožto plný koš rozličných přístupů, jejichž společným znakem je jen opoziční postavení vůči předchozím přístupům. Kritické teorie se vymezují v samotné povaze reality či bytí a jejím poznání. Lapidárně řečeno se kritické teorie odchyľují od pozitivismu⁹ a dávají prostor pro rozdílné vnímání reality. Vymezení kritických teorií je i ve smyslu politické opozice vůči předchozím přístupům, kdy se snaží o jejich vědomou změnu se snahou o spravedlivější společnost. Do kritických teorií řadíme neomarxismus, feminismus či konstruktivismus (Drulák, 2003, 110-112).

Teorie mezinárodních institucí plně vycházejí z teorií mezinárodních vztahů a jejich směrů. Dle práce Jana Karlase (Karlas, 2007) nabízející přehled současných teorií mezinárodních institucí je možné identifikovat tři hlavní teoretické přístupy k mezinárodním institucím. Prvním je realismus vycházející z realistických teorií, druhým je neoliberalismus vycházející z teorií liberalismu a třetím přístupem je konstruktivismus jako zástupce kritických teorií (Karlas, 2007, 66). Hlavním parametrem při rozlišování těchto teorií je otázka vzniku a vývoje mezinárodních institucí. Vedle zmíněných proudů existují samozřejmě další směry, které se zabývají problematikou mezinárodních institucí jako marxismus, anglická škola nebo přístupy institucionálního liberalismu či idealismus. Karlas však dle rešerše mezinárodních pramenů k této problematice uvádí právě zmíněné tři přístupy jako převažující, protože vycházejí z dominantních teorií mezinárodních vztahů dnešní doby (Karlas, 2007, 67).

4. 1. 1. Realismus – přístup k institucím moderního realismu

V rámci zahraničně-politických styků realismus upřednostňuje dvě proměnné, a to moc a bezpečnost. Důležitým faktem při zhodnocení realistické teorie ve vztahu k institucím je fakt, že nahlíží na mezinárodní dění jako na vývoj rozložení moci mezi individuálními státy. Instituce jako takové nepatří k hlavním terčům realistického zkoumání. Důvodem je, že instituce pro realisty nejsou hodnotným zdrojem mezinárodního dění. Z realistického pohledu nemají instituce klíčový vliv na mezinárodní vztahy. I přesto lze však tuto teorii ve

⁹ Pozitivismus je přístup, který chápe svět kolem nás (realitu) jako objektivně poznatelnou, tzn. tráva je zelená, což je fakt i přesto, že např. pes (nebo jiný člověk) trávu jako zelenou nevidí (frekvence vlnění odrazu světla od trávy je prostě pro všechny stejná, i když ji v mozku můžeme zpracovat rozdílně).

vztahu k institucím považovat za směrodatnou. Jedním z důvodů je to, že realismus je jeden z hlavních přístupů k mezinárodním vztahům, ale také právě to, že podceňuje vliv institucí. Hlavní myšlenka dnešních realistických prací operuje s faktem, že samotný vznik instituce ovlivňuje státní zájmy a moc. Co se týče vlivu institucí, realisté tvrdí, že je plně určen, nebo z velké části určován jinými okolnostmi. Primárně opět zájmy a mocí států, zejména velmocí (Karlas, 2007, 69-70).

Realismus v sobě zahrnuje vícero teorií, ale v této práci budou využity teze **moderního realismu**. Problematika mezinárodních politiky se zde určuje především skrze relativní výnosy. Instituce jsou vnímány jako entity využitelné pro řešení problémů relativních výnosů (rivalit). Tato teorie vychází z neorealismu, který reagoval na měnící se prostředí a zvyšování váhy vlivů ekonomiky na mezinárodní dění (Karlas, 2008, 48-50).

4. 1. 2. Neoliberalismus – přístup k institucím

Neoliberálové tvrdí, že vývoj mezinárodních vztahů je ovlivněn hlavně strukturou zájmů států. Při zjišťování a sestavování modelů zájmů často vycházejí z teorie her, které slouží k předvídání výsledků chování na základě zájmů aktérů. Vedle samotné struktury však neoliberální teorie zdůrazňuje důležitost dalších faktorů jako jsou anarchie, časový horizont a počet aktérů, vzájemná spolupráce a mezinárodní instituce. I přestože se neoliberalismus dělí na vícero odvětví, které se mírně liší, ve vztahu k institucím mají tyto podteorie podobný náhled. Shodují se, že instituce napomáhají odstraňovat problémy kolektivního jednání, které jsou dle neoliberálů častým jevem v mezinárodní politice. Instituce jsou tedy dle této teorie v podstatě regulativní, jelikož vedou státy k řešení problémů a spolupráci, s čímž je spojena i hypotéza o vytvoření institucí, která je založena na myšlence, že vznik institucí je odpovědí států na problémy (Karlas, 2007, 72-73).

Pro účely práce se neoliberalismus vyznačuje konceptem problémů kolektivního jednání. Instituce jsou s tímto spojeny jako racionální řešení těchto problémů, kdy skrze ně dochází ke shodě mezi aktéry (Karlas, 2008, 55). Podteorie tohoto směru pak pracují s koncepty koordinačních a kolaborativních problémů, které jsou vysvětlovány pomocí teorií her jako je např. známé věžňovo dilema¹⁰ (Karlas, 2008, 56-57).

¹⁰ Věžňovo dilema je v podstatě situace, kdy jsou vyslýcháni odděleně dva vězni – komplicové. Když budou oba mlčet, tak budou mít oba maximální užitek (např. žádný trest). Když ale jeden promluví (zradí komplice) a ten

4. 1. 3. Konstruktivismus – přístup k institucím

Konstruktivistické teorie kladou důraz na sdílené ideje, které mohou existovat např. ve formě diskurzu, identity či normy. Zájmy a identita státu jsou dle konstruktivistů proměnné a jsou dány ideovými strukturami jednotlivých států. Existující literatura naznačuje, že konstruktivisté se doposud soustředili více na vliv institucí než na jejich samotný vznik. Ovšem určité hypotézy zaměřené na vznik institucí existují a tvrdí, že vznik speciálních institucí jakožto konkrétních podob institucí je do velké míry ovlivněn již existujícími institucemi obecnými a jejich povahou, což se dá chápat jako přirozeně existující elementy mezinárodního prostředí například aspekt suverenity. Z čehož plyne, že současné režimy a organizace jsou ovlivněny institucemi jako mezinárodní právo či diplomacie. Myšlenky ohledně vlivu institucí jsou nedílnou součástí této teorie. Jedna větev konstruktivismu totiž tvrdí, že instituce nejsou důsledkem činů a zájmů aktérů, ale naopak jsou nutnou podmínkou pro existenci těchto zájmů. Tím je myšlena jejich konstituční funkce, kdy si státy svoje zájmy upravují dle podoby institucí. Ovšem vliv mezi identitami a institucemi považují konstruktivisté za obousměrný (Karlas, 2007, 75-76).

V této práci nakonec nebude konstruktivistický přístup pro výzkum využit. Karlas (Karlas, 2008) jej také vylučuje z důvodu zaměření se na racionalistický přístup k poznání a výzkumu v oblasti MVZ (Karlas, 2008, 19-20). Samostatně konceptualizovat pro výzkum konstruktivistické vysvětlení není cílem této bakalářské práce, protože je to otázka velmi pokročilá.

4. 1. 4. Historický institucionalismus – přístup k institucím

Nejedná se o teorii mezinárodních vztahů, ale o přístup k obecné sociální realitě (Karlas, 2008, 115). Hlavní myšlenkou HI je považování institucí za hlavní faktor ovlivňující sociální realitu. Za další faktor je považována povaha socioekonomického rozvoje. Třetí myšlenkou historického institucionalismu je jednání aktérů, které se buď řídí jejich individuálními užitky, nebo zdůrazňují snahu aktérů o respektování ustanovených sociálních pravidel, tj. rozlišení na racionalistickou perspektivu a „kulturní“ přístup, který má blízko perspektivě konstruktivismu (Karlas, 2008, 116-117).

druhý nikoliv, tak ten co mlčel, nebude mít žádný užitek (odsouzení) a zrádce získá částečný užitek (třeba nižší trest). Když se prozradí navzájem, tak oba mají částečný užitek. V důsledku je tak výhodné spolupracovat.

Ve struktuře této práce bude při aplikaci v rámci případové studie konstruktivistická perspektiva vynechána z důvodu zaměření se práce na racionalistické přístupy, ale bude nahrazena přístupem HI (Karlas, 2008, 30-31). HI bude využit jako podoba určitého „benchmarku“, protože jeho vysvětlení formy mezinárodních institucí je deterministické (v kostce lze říci, že instituce má takovou formu, jakou ji měla v minulosti). Je to varianta myšlenkového směru HI, která je racionalistická a specifická svým konceptem předchozích vzorů (Karlas, 2008, 21, 124-125). Je informačně přínosné porovnat předešlé teorie mezinárodních institucí právě s tímto přístupem. Srovnání může poukázat na rigidnost formy institucí, a tudíž neefektivnost komplexních teorií s mnoha proměnnými a vztahy mezi nimi.

5. Případová studie BIS

Hlavním cílem práce je provedení případové studie, jejímž úkolem je určení formy vybrané mezinárodní instituce (BIS) za použití teorií mezinárodních institucí. Výzkum bude vycházet z vypracovaného přístupu k této problematice v práci Jana Karlase (Karlas, 2008). Provedením bude případová studie navazovat na jím vytvořený konceptuální rámec. Pro konkrétní případ BIS dojde k potřebným úpravám v části operacionalizace proměnných z hlediska odlišného prostředí dané mezinárodní instituce. Přínosem této bakalářské práce tak bude aplikace vytvořeného konceptu na konkrétní případ BIS a určení její formy jakožto mezinárodní instituce s navazujícím zhodnocením získaných poznatků. Struktura výzkumu je v přehledu následující. Forma mezinárodní instituce je dle Karlase tvořena určitým počtem znaků tzv. **institucionálních dimenzí**, ve výzkumu chápaných jako **závislé proměnné**. Příkladem je dimenze otevřenosti členství dané instituce. Pro použití budeme pracovat s dichotomickými hodnotami dimenzí, takže instituce může být v dimenzi otevřenosti uzavřená nebo otevřená. Tyto závislé proměnné jsou skrze ustanovené hypotézy či předpoklady jednotlivých teorií propojeny s **nezávislými proměnnými**, které v konceptu výzkumu jsou označeny jako **zdroje institucionálních dimenzí** (výše zmíněné). To jsou znovu stavy, jejichž hodnoty ovlivňují hodnoty dimenzí jako závislých proměnných. Samotné nezávislé proměnné jsou však dle teoretických hypotéz ovlivňovány či určeny **dalšími proměnnými**, pro potřeby výzkumu označenými jako **determinanty**. Ve zkratce: **DIM (dimenze)** jsou určeny **ZED (zdroji)** a ty jsou určeny **DET (determinanty)**, dimenze nakonec určují podobu formy mezinárodní instituce.

Cílem je tedy empiricky určit institucionální formu BIS a následně otestovat = srovnat vybrané teorie v jejich vysvětlení institucionální formy BIS skrze uvedené teze o vztazích mezi proměnnými určujícími formu. To znamená, že dojde k porovnání empiricky zjištěných dimenzí BIS (bude zjištěna její faktická forma) a tyto dimenze budou porovnány s hodnotami dimenzí, které jsou určeny vysvětleními a předpoklady vybraných teorií mezinárodních institucí skrze mechanismus nastavených vztahů mezi **závislými proměnnými/institucionálními dimenzemi** a **nezávislými proměnnými/zdroji institucionálních dimenzí**, které jsou určeny **determinanty jakožto dalšími proměnnými**. Hodnoty determinantů bude též nutné empiricky určit. V závěru přijde vyhodnocení získaných zjištění.

5. 1. Výzkumná otázka a hypotéza

Pro úplnost zformuluji výzkumnou otázku a dovolím si i hypotézu o předpokládaném výsledku. Výzkumnou otázkou je, **jakou formu mezinárodní instituce BIS má, a která teorie mezinárodních institucí nejlépe popisuje institucionální formu BIS**. Mým předpokladem či hypotézou je, že **směr neoliberalismu bude nejvíce odpovídat realitě a jeho hypotézy a předpoklady budou potvrzeny** více než u jeho konkurentů realismu a historického institucionalismu. Důvodem takové hypotézy je fakt, že neoliberalismus je směrem, který nejvíce pokročil ve studiu mezinárodních institucí a konceptualizace vychází z neoliberálních přístupů. Také je to směr čerpající mnohé myšlenky z ekonomických teorií, což odpovídá ekonomické oblasti MVZ, do které BIS jistě spadá. Pro úplnost je vhodné doplnit fakt, že v práci Karlase (Karlas, 2008) vyšel jako pomyslný vítěz směr HI (Karlas, 2008, 182).

5. 2. Postup provedení

Zprvu bude provedena konceptualizace a operacionalizace vycházející z použitých přístupů teorií mezinárodních institucí. Budou představeny dimenze, zdroje i determinanty jako proměnné a také především vztahy mezi nimi založené na hypotézách vybraných směrů. Dále následuje samotná aplikace, určíme hodnoty institucionálních dimenzí BIS na základě reálných dat. Budeme určovat, zda BIS disponuje otevřeným členstvím, jaký má rozsah cílů, delegaci pravomocí, sdílení pravomocí. To je „první“ skupina dimenzí nutných pro provedení srovnání. První skupinu dimenzí porovnáme s „druhou“ skupinou typologicky stejných

dimenzí, ale druhou skupinu určíme dle vysvětlení jednotlivých teoretických přístupů. Aplikujeme je nejprve získáním hodnot determinantů, které určí zdroje a dle podoby zdrojů určíme následně dimenze, vše podle uvedených hypotéz a vztahu zdrojů a dimenzí. První a druhou skupinu dimenzí nakonec porovnáme a zhodnotíme, která teorie nejlépe určila hodnoty dimenzí, což bude dáno shodou hodnot dimenzí z první a druhé skupiny.

5. 3. Konceptualizace a operacionalizace proměnných

V publikaci Forma mezinárodní institucí: teoretická analýza (Karlás, 2008) si Jan Karlás stanovuje dva hlavní cíle. Primárním cílem jeho práce je doplnit neoliberální vysvětlení podoby formy mezinárodních institucí o vysvětlení vycházející z realismu a historického institucionalismu. Konstruktivistický přístup vynechává, protože se zaměřuje na racionalistický přístup. Sekundárním cílem jeho práce je posléze srovnání zmíněných tří typů vysvětlení formy mezinárodních institucí na konkrétních příkladech (Karlás, 2008, 19-20). V rámci primárního cíle Karlás vytváří konceptualizaci a operacionalizuje proměnné následovně.

5. 3. 1. Institucionální dimenze – závislé proměnné

Forma mezinárodní instituce je rozložena na tzv. **dimenze institucionální formy**. Jsou to vlastnosti, které tuto formu určují. Tyto dimenze jsou Karlásem odvozovány od neoliberálního přístupu, protože je nejvíce pokročilý ve výzkumu formy mezinárodních institucí. To v důsledku plyne právě z obecného přesvědčení neoliberalismu o klíčové hodnotě mezinárodní spolupráce. Tyto dimenze představují **závislé proměnné**. Jsou následující:

- **Otevřenost členství**
 - Otevřené instituce
 - Uzavřené instituce

Pro určení hodnot otevřenosti členství budeme vycházet z maximalistického pojetí, kdy je důležité posoudit, zda se členové vyznačují určitou politickou kohezí například vnitřním politickým uspořádáním jako je demokratické zřízení (Karlás, 2008, 101).

- **Rozsah cílů**
 - Jednofunkční instituce
 - Vícefunkční instituce

Pro rozlišení jednofunkčnosti a vícefunkčnosti bude nutné analogicky provést přizpůsobení kvůli ekonomické oblasti působení BIS. Místo typologie zvládání hrozeb a rizik zvolíme typologii zvládání rizik ve smyslu prevence a zvládání krizí ve smyslu intervence. Činnosti preventivní mají cíl vyhnout se případnému problému. Druhá typologie bude zahrnovat činnosti řešení dané problémové situace (Karlas, 2008, 146-148).

- **Delegace pravomocí**
 - Delegativní instituce
 - Nedelegativní instituce

Při rozlišení delegativní a nedelegativní instituce bude rozhodovat, zda daná instituce disponuje rozhodovacími pravomocemi či nikoliv – zda aktéři na instituci delegují určité pravomoci. Tam kde instituce pravomoci má, tak ji lze považovat za delegativní, v opačném případě je nedelegativní (Karla, 2008, 102-103, 145).

- **Sdílení pravomocí**
 - Majoritní instituce
 - Nemajoritní instituce

Sdílením pravomocí je myšlen způsob rozhodovacího procesu v instituci. Hlavními prvky je existence většinového hlasování a práva veta. Pokud existuje většinové hlasování tak je instituce majoritní, u nemajoritní instituce je kupříkladu jednohlasný způsob rozhodování. Klíčové v rozlišení je však právo veta. Tam kde existuje a má ho většina členů, tak i přes existenci většinového hlasování mluvíme o nemajoritní instituci. Právo veta pro úzký okruh členů je určen pro majoritní instituce (Karlas, 2008, 103, 145).

5. 3. 2. Zdroje institucionálních dimenzí – nezávislé proměnné

Závislé proměnné jsou ovlivněny nezávislými proměnnými tzv. **zdroji dimenzí mezinárodních institucí**. Nezávislé proměnné jsou pro každý teoretický přístup k mezinárodním institucím jiné. Hodnoty jsou znovu dichotomické mimo přístup HI, kde je specifická situace. Klíčový je především navržený vztah (hypotézy) zdrojů a dimenzí.

Neoliberalismus:¹¹

- Problémy kolektivního jednání
 - **Kooperační problémy**
 - Silné kooperační problémy
 - Slabé kooperační problémy
 - **Koordinační problémy**
 - Silné koordinační problémy
 - Slabé koordinační problémy

Hypotézy o vztahu závislých a nezávislých proměnných (Karlas, 2008, 132):

1. Uzavřené instituce existují při *SILNÝCH* kolaborativních problémech.
2. Vícefunkční instituce existují při *SILNÝCH* kolaborativních problémech.
3. Delegativní instituce existují při *SILNÝCH* kolaborativních problémech.
4. Majoritní instituce existují při *SILNÝCH* koordinačních problémech.

Realismus:¹²

- Problémy relativních výnosů
 - Silné problémy relativních výnosů
 - Slabé problémy relativních výnosů

Hypotézy o vztahu závislých a nezávislých proměnných (Karlas, 2008, 110):

1. Uzavřené instituce existují při *slabých* problémech relativních výnosů.
2. Vícefunkční instituce existují při *SILNÝCH* problémech relativních výnosů.
3. Delegativní instituce existují při *SILNÝCH* problémech relativních výnosů.
4. Majoritní instituce existují při *SILNÝCH* problémech relativních výnosů.

Historický institucionalismus:

V rámci historického institucionalismu je situace relativně jednoduchá. Vychází z předpokladu, že institucionální dimenze (závislé proměnné) jsou plně odvislé od své minulé hodnoty. To znamená, že pokud byla v minulosti mezinárodní instituce v dimenzi rozsahu cílů

¹¹ Konceptualizace je převzata od Karlase. Samotné vysvětlování stanovení těchto hypotéz je velmi hloubkové a není především cílem mé práce. Jak jsem již zmínil v kapitole o teoriích institucí tak neoliberální předpoklady jsou založeny na teoriích her a jejich výsledků optimálních rozhodnutí. (Karlas, 2008, 87-88, 130-131).

¹² Pro realistické vysvětlení je situace obdobná (Karlas, 2008, 108-110).

své formy vícefunkční institucí, tak je vícefunkční i dnes (pro testované období). Zdroji institucionálních dimenzí jsou tedy minulé hodnoty těchto dimenzí. Tento koncept předchozích vzorů je použit v práci především pro srovnání se standardními teoriemi MVZ (Karlas, 2008, 126)

Hypotézy o vztahu závislých a nezávislých proměnných (Karlas, 2008, 125):

1. Uzavřené instituce existují, když předchozí vzory vymezují instituci jako uzavřenou
2. Vícefunkční instituce existují, když předchozí vzory vymezují instituci jako vícefunkční.
3. Delegativní instituce existují, když předchozí vzory vymezují instituci jako delegativní.
4. Majoritní instituce existují, když předchozí vzory vymezují instituci jako majoritní.

5. 3. 3. Determinanty zdrojů institucionálních dimenzí

Determinanty jsou ve svém smyslu další proměnné, které určují hodnoty nezávislých proměnných (takže tyto nejsou technicky nezávislé), ale pro přehlednější strukturu budeme tyto proměnné nazývat determinanty. Jsou to prvky, které určují, jakých hodnot budou zdroje nabývat. Pro tyto determinanty je nutné provést jejich vlastní operacionalizaci. Pro doplnění je nutné říci, že pro perspektivu historického institucionalismu je bezpředmětné hledat determinanty, protože zdroje dimenzí vychází z dimenzí samotných, avšak minulých.

Neoliberalismus:

- počet aktérů

Pro počet aktéru bude směrodatnou hranicí 60 členů, která vychází z výzkumů UIA.¹³

- adaptabilita jednání

Vlastnost adaptability bude určena homogenitou a heterogenitou zájmů aktérů. Tyto budou posuzovány v kontextu celkového mezinárodně-politického působení či sdílení obdobných rysů vnitřní politiky nebo ekonomiky (Karlas, 2008, 134).

- polarita
 - Unipolarita
 - Multipolarita

¹³ Nezisková nevládní organizace s úlohou výzkumného institutu pro oblast MVZ pod záštitou OSN. Více v seznamu zkratk.

Polarita určuje distribuci moci. Unipolární schéma se vyznačuje existencí hegemonu mezi aktéry. Multipolarita (v našem případě včetně bipolarity) je stav, kdy panuje neexistence aktéra silně převyšující aktéry ostatní. Vychází z realistického pojetí (Karlas, 2008, 112-113, 134).

Shrnutí (Karlas, 2008, 134-135):

SILNÉ koordinační problémy existují, pokud 1. počet států je větší než 60, 2. zájmy aktérů jsou **homogenní** tedy přibližně stejného charakteru a směru, 3. žádný z aktérů není hegemonem v rámci vojenské či ekonomické síly

SILNÉ kolaborativní problémy existují, pokud 1. počet států je větší než 60, 2. zájmy aktérů jsou **heterogenní** tedy rozličného směru, 3. mezi aktéry se nalézá hegemon v rámci vojenské či ekonomické síly.

SILNÉ koordinační/kolaborativní problémy jsou relevantní, pokud tomu odpovídá většina determinantů – nejméně dva z nich.

Realismus:¹⁴

- Možnost ozbrojeného konfliktu (Karlas, 2008, 111-112)
- počet aktérů – stejná operacionalizace jako u neoliberalismu
- polarita – také stejná operacionalizace jako u neoliberalismu
 - Unipolarita
 - Multipolarita

Hypotézy o vztazích determinantů a zdrojů:

1. **SILNÉ** problémy relativních výnosů jsou, pokud existuje možnost (nikoliv pravděpodobnost) ozbrojeného střetu mezi aktéry.
2. **SILNÉ** problémy relativních výnosů jsou, pokud existuje nižší počet aktérů. Dle UIA použijeme mezník 60 členů.
3. **SILNÉ** problémy relativních výnosů jsou, pokud existuje hegemon ve vojenské či ekonomické moci.

¹⁴ Karlas, 2008, 110-112.

Shrnutí:

SILNÉ problémy relativních výnosů existují tehdy, pokud 1. státy nejsou součástí pluralitního bezpečnostního prostředí, 2. počet států je menší než např. 60, 3. neexistuje aktér, který by výrazně převyšoval ostatní v moci vojenské či ekonomické.

SILNÉ problémy relativních výnosů budeme považovat za relevantní, pokud tomu bude odpovídat většina determinantů – to znamená nejméně dva z nich.

5. 4. Aplikace na případ BIS

5. 4. 1. Empirické určení institucionálních dimenzí

Otevřenost členství

Dimenze otevřenosti členství může nabývat dvou hodnot, členství otevřené a členství uzavřené. Pro vymezení uzavřeného členství se soustředíme na to, zda je možnost členství omezena dle povahy domácího politického systému či struktury. Otevřené členství se tedy vyznačuje heterogenitou v oblasti vnitřního politického uspořádání.

Do množiny členů BIS patří v současné době i entity centrálního bankovníctví Číny, Ruska nebo Saúdská Arábie či Spojené arabské emiráty (Annual Report, 2018, 52-53). Bez nutnosti hloubkového rozboru politické situace je možné označit například Čínu nebo Saúdskou Arábii jako státy, které se nevyznačují obdobným vnitřním politickým systémem jako většina ostatních členů BIS se standardním vnitřním rozvržením moci ve smyslu demokratického rozložení. Docházím k názoru, že BIS je tedy institucí otevřenou.

Institucionální dimenze otevřenosti členství nabývá v případě BIS otevřené hodnoty.

Rozsah cílů

Z konceptualizace vyplývá, že zjišťujeme, zda BIS v rámci dimenze rozsahu cílů je vícefunkční institucí, či jednofunkční. S cílem určit tuto hodnotu se soustředíme na informace o funkci a činnosti BIS směrem k typologickému rozlišení činností na prevenci, kterou budeme chápat jako zvládání rizik a následně činnost směřující k řešení, což budeme chápat jako zvládání krize. Pokud činnost banky bude obsahovat obě typologie, pak mluvíme o vícefunkčnosti. V opačném případě je instituce jednofunkční.

Činnost zvládání rizik je očividně přítomna například při aktivitách banky při Basilejském procesu a v dalších přidružených institutech. Z teoretické části práce vyplývá snaha BIS o regulaci a koordinaci v rámci risk managementu ohledně likvidity či dalších kapitálových požadavků. Do této činnosti můžeme zařadit dále i výzkumnou část BIS pro tvorbu statistik a ekonomických modelů, které slouží jako podpora pro rozhodování v oblasti centrálního bankovníctví.

Činnost zvládání krizí v případě BIS nefiguruje ve smyslu exekutivních zásahů a politických rozhodnutí pro akutní řešení krizového stavu. BIS slouží primárně jako komunikační uzel, výzkumné středisko, centrum podpory pro další dotčené finanční instituce a také hlavně jako servisní, technická entita pro provádění požadovaných operací. Pro zvládání krizí například ve formě půjček postiženým zemím jsou primárně určeny jiné mezinárodní instituce jako IMF. Exekutivní a politická rozhodnutí vycházejí posléze z centrálních bank jednotlivých států, a tudíž po zvážení hodnotím BIS jako instituci jednofunkční.

Institucionální dimenze rozsahu cílů nabývá v případě BIS jednofunkční hodnoty.

Delegace pravomocí

Z komplexního pohledu je možné vnímat BIS jako instituci, která zahrnuje nejenom vlastní organizační složky, ale také je možné vnímat jako součástí BIS přidružené instituty, jenž se věnují partikulárním částem monetární či finanční agendy. Pro dimenzi delegace pravomocí jsou možné dvě hodnoty, a to delegativní v případě existence rozhodovacích pravomocí a nedelegativní v případě jejich absence.

BIS je organizačně rozdělena na Board of Directors, Management, General Meeting of BIS member central banks. Činnost přímo BIS vychází ze tří oddělení, která jsou řízena managementem, jenž dozoruje Board of Directors, který je kontrolován General Meeting of BIS member central banks (Statutes, 2016, čl. 44). Technicko-servisní činnosti banky (tamtéž, čl. 21), které směřuje Board of Directors mohou být vetovány příslušnou centrální bankou, pod jejíž působení prováděné operace spadají (tamtéž, čl. 22).

V rámci přidružených institutů, jako je například Basilejský proces, je výsledek činnosti institutu možné aplikovat jedině implementováním skrze legislativní proces národních struktur jako jsou parlamenty (BIS, 2018, The Basel Process). Dohromady z těchto

informací vyplývá, že BIS nedisponuje směrem navenek rozhodovacími pravomocemi. BIS tedy považují za nedelegativní instituci.

Institucionální dimenze delegace pravomoci nabývá v případě BIS nedelegativní hodnoty.

Sdílení pravomocí

Dimenze sdílení pravomocí nabývá dvou hodnot, a to hodnoty majoritní instituce v případech, kdy se v instituci praktikuje způsob většinového hlasování a většina aktérů nemá právo veta. Druhou hodnotou je nemajoritní instituce, ve které se hlasuje jednomyslně a většina aktérů má právo veta. V případech podléhajících přímo struktuře BIS se používá majoritní hlasování dvou třetin (Statutes, 2016, čl. 6, 8, 9, 21, 27) či prosté většiny. Nicméně výsledky činností BIS je možné ze strany příslušných centrálních bank vetovat (tamtéž, čl. 22). V komplexním pohledu na BIS, např. v působení Basilejského procesu, je možné nalézt právo veta právě v rozhodovací pravomoci národních parlamentů ve věci implementace regulačních doporučení (viz. delegace pravomocí). V klíčových aktech tedy leží většina moci v právu veta i přes užívání většinového hlasování, a tudíž se BIS jeví jako nemajoritní instituce.

Institucionální dimenze sdílení pravomocí nabývá v případě BIS nemajoritní hodnoty.

Shrnutí

Institucionální dimenze	Hodnoty BIS
Otevřenost členství	<i>Otevřená</i>
Rozsah cílů	<i>Jednofunkční</i>
Delegace pravomocí	<i>Nedelegativní</i>
Sdílení pravomocí	<i>Nemajoritní</i>

5. 4. 2. Určení institucionálních dimenzí dle vybraných teorií

Realismus

Silné problémy relativních výnosů nastávají v momentech 1. neexistuje pluralitní bezpečnostní prostředí, 2. počet států je menší než 60, 3. neexistence hegemonu v oblasti vojenské a ekonomické moci.

Mezi členy BIS se nacházejí země jako především Rusko a Čína, které stojí mimo bezpečnostní prostředí většiny ostatních členů, tudíž zde neexistuje pluralitní bezpečnostní prostředí. Členů BIS není více jak 60 a z hlediska ekonomické moci neexistuje hegemon (USA nepřekonává drtivě v HDP Čínu nebo EU). V tomto případě je nutné znovu koncepty přizpůsobit. Ekonomické prostředí BIS je odlišné od bezpečnostního segmentu MVZ. Nicméně cílem BIS je rozvoj stabilního finančního systému. Finanční systém je složkou ekonomiky, která jí udílí dynamiku, efektivnost systému rozhoduje o ekonomické prosperitě. Bezpečnostní prostředí je úzce napojeno na ekonomiku státu (vojenská síla koreluje s velikostí HDP země) a proto je možné vnímat bezpečnostní prostředí jako součásti zájmů v ekonomické oblasti. Země v BIS vyjadřují svým členstvím zájem na technické participaci a komunikaci v rámci kontaktu centrálních bank, ale pro tento výzkum budou důležitější celkové politické zájmy v kontextu geopolitiky. Rusko či Čína často stojí v mezinárodní politice jako soupeři západnímu společenství a jejich pozice nepoukazuje na shodné zájmy členů BIS. Počet členů je hraniční a ve srovnání s jinými mezinárodními organizacemi jako OSN je značně nižší a v historii se držel pod 60. Takže budu vnímat členskou hranici jako nepřekročenou.

Vzhledem k tomu, že dle konceptualizace existují silné problémy relativních výnosů díky dvěma ze tří determinantů, tak závěrem je, že v případě BIS existují silné problémy relativních výnosů. Z toho vyplývá následující:

Institucionální dimenze	Realismus BIS
Otevřenost členství	<i>Otevřená</i>
Rozsah cílů	<i>Vícefunkční</i>
Delegace pravomocí	<i>Delegativní</i>
Sdílení pravomocí	<i>Majoritní</i>

Neoliberalismus

Silné koordinační problémy nastávají když: 1. počet států je větší než 60, 2. zájmy států jsou poměrně homogenní, 3. neexistence hegemonu v oblasti vojenské a ekonomické moci.

V případě BIS není členů více než 60, zájmy státu nejsou homogenní, důvodem je např. Rusko a Čína (viz. realismus). Neexistence hegemonu. Z toho vyplývá, že dva ze tří determinantů neplatí, a tudíž v případě BIS mluvíme o existenci slabých koordinačních problémů.

Silné kolaborativní problémy nastávají když: 1. počet států je větší než 60, 2. základní zájmy států jsou poměrně heterogenní, 3. existence hegemonu v oblasti vojenské a ekonomické moci. Z toho vyplývá, že v případě BIS mluvíme o slabých kolaborativních problémech.

Institucionální dimenze	Neoliberalismus BIS
Otevřenost členství	<i>Otevřená</i>
Rozsah cílů	<i>Jednofunkční</i>
Delegace pravomocí	<i>Nedelegativní</i>
Sdílení pravomocí	<i>Nemajoritní</i>

Historický institucionalismus

Teze historického institucionalismu uvádí, že institucionální dimenze jsou určeny předchozími vzory, čímž se myslí předchozími hodnotami těchto institucionálních dimenzí. V této případové studii tedy budeme vycházet při určování předchozích vzorů ze zakládajících dokumentů BIS.

Otevřenost členství

BIS byla založená vládami Německa, Belgie, Francie, Velké Británie, Itálie, Japonska a Švýcarska (Convention, 1930). Vnitřní politická struktura v těchto zemích byla obdobná, i přes následný negativní vývoj např. v Německu či Itálii směrem k totalitám. V době založení však byla BIS institucí uzavřenou.

Rozsah cílů

V momentě založení byla BIS spojována především s operativním zajištěním technického provedení německých reparací. Intencí pro vytvoření BIS byla také potřeba kooperace v rámci centrálního bankovníctví. Typologicky však tyto činnosti spadají pod činnosti zvládání rizika a nejsou zde činnosti typologicky určené jako řešení krizí z exekutivního hlediska. Z toho vyplývá, že BIS je institucí jednofunkční.

Delegace pravomocí

Delegace pravomocí byla v momentě založení určována zakládajícími dokumenty a ty v průběhu 20. století nedoznaly podstatných změn z hlediska určování pravomocí. Proto tedy dle již provedeného určení této institucionální dimenze označuji BIS ve svém počátku za nedelegativní instituci.

Sdílení pravomocí

Stejně jako v předchozím případě delegace pravomocí, je sdílení pravomocí odvislé od zakládajících dokumentů, a tudíž zatím v základu neměnné. BIS je tedy v době svého počátku určena jako nemajoritní.

Institucionální dimenze	Historický institucionalismus BIS
Otevřenost členství	<i>Uzavřená</i>
Rozsah cílů	<i>Jednofunkční</i>
Delegace pravomocí	<i>Nedelegativní</i>
Sdílení pravomocí	<i>Nemajoritní</i>

5. 4. 3. Zhodnocení a porovnání

Zde tedy porovnáme fakticky určené institucionální dimenze se skupinou institucionálních dimenzí určených teoriemi mezinárodních institucí realismu, neoliberalismu a historického institucionalismu. Výsledná tabulka:

Typ dimenzí	Fakticky určené dimenze	Realismus	Neoliberalismus	Historický institucionalismus
Otevřenost členství	<i>Otevřená</i>	<i>Otevřená</i>	<i>Otevřená</i>	<i>Uzavřená</i>
Rozsah cílů	<i>Jednofunkční</i>	<i>Vícefunkční</i>	<i>Jednofunkční</i>	<i>Jednofunkční</i>
Delegace pravomocí	<i>Nedelegativní</i>	<i>Delegativní</i>	<i>Nedelegativní</i>	<i>Nedelegativní</i>
Sdílení pravomocí	<i>Nemajoritní</i>	<i>Majoritní</i>	<i>Nemajoritní</i>	<i>Nemajoritní</i>

Výsledková tabulka přichází s jasnými závěry. Neoliberalismus, jakožto teorie mezinárodních vztahů a z něj vycházející odpovídající teorie mezinárodních institucí v porovnání s konkurenčními testovanými teoriemi, vychází jako teorie, jejíž hypotézy byly případovou studií potvrzeny. Na straně poražených stojí teorie realismu, jejíž většina hypotéz nebyla výzkumem potvrzena. Mezi nimi stojí teorie historického institucionalismu, kdy většina hypotéz byla potvrzena, avšak tato teorie nebyla v testování svých předpokladů zcela úspěšná.

Forma BIS a její fakticky určené dimenze ukazují její podobu jako instituci otevřenou, protože její členové disponují odlišnými vnitřními politickými strukturami. Vedle standardních demokratických států jako USA či evropské země vynikají nejvíce státy Čína, Rusko, či Saúdská Arábie, u kterých můžeme o jejich demokratických základech pochybovat, obzvláště tedy Čína a SA jsou svou vnitřní strukturou mimo demokratický koncept. BIS je dle přehledu také jednofunkční institucí zaměřující se na prevenci a udržování stability finančního systému a mezi její úkoly nespádají nástroje pro přímé řešení finančních krizí. Delegace pravomocí a jejich sdílení nabývá u BIS hodnot instituce nedelegativní a nemajoritní. BIS nedisponuje rozhodovacími pravomocemi a její vliv se dá označit jako neformální v podobě konzultací a doporučení. V určitém ohledu může být i tento neformální

tlak velmi účinný. Basilejský proces přináší nesporné výhody v know-how a doporučeních ohledně řízení finančních rizik či standardů finanční komunikace. Odmítnout tato doporučení znamená vyčleňovat se a připravovat se o zisky ze spolupráce s majoritou, která navržené postupy aplikuje. Právo veta je posléze určujícím faktorem při určení BIS jako nemajoritní v hodnotě dimenze sdílení pravomocí.

I přes aplikaci bezpečnostního konceptu na ekonomický segment MVZ je možné dojít k relevantním závěrům díky neoddělitelnému vztahu finančního systému s ekonomikou a posléze vztahu s ekonomikou a vojenskými schopnostmi či bezpečnostní oblastí. Pro tento výzkum je vhodnější použít rozšířené kontextuální vnímání státních zájmů oproti čistě technickému a partikulárnímu zájmu ve členství v BIS. Hodnotit tedy aktéry dle jejich koncepčních mezinárodně-politických zájmů. Determinanty realismu skrze jeho hypotézy však určili hodnoty dimenzí, které se neshodovaly s hodnotami získanými empirickým způsobem. Shodně byla určena jen otevřenost členství. Testování HI ukázalo sílu deterministického způsobu určení dimenzí, ale k jedné změně přece jen došlo a to u dimenze otevřenosti členství, kdy jsem ji při vzniku BIS vyhodnotil jako uzavřenou. Nízký počet členů s rozvíjejícím se centrálním bankovníctvím a nejistotou při počátku BIS ukázal na homogenost zakládajících členů a jejich podobnost v politické struktuře. V porovnání s dnešním stavem členů BIS je toto určení přesnější. Jinak BIS prokazuje rigiditu své formy jako instituce i přes turbulentní 20. století. Překvapením je výsledek neoliberalismu, jehož determinanty a hypotézy o vztazích proměnných určily dimenze naprosto shodně s empirickým určením. Hypotéza o úspěšnosti neoliberalismu při testování tak byla potvrzena, což vylučuje překvapivost tohoto výsledku, ale osobně je pro mě zajímavým výsledkem 100% shoda, kterou jsem nečekal z důvodu poměrně komplexní konceptualizace a operacionalizace, která je součástí práce Jana Karlase (Karlas, 2008). Výzkumná otázka tak byla úspěšně zodpovězena – byla empiricky zjištěna institucionální forma BIS pomocí konceptualizovaných dimenzí a následně bylo provedeno testování vybraných perspektiv teorií mezinárodních institucí pomocí metody shody, kde výsledky testu seřadily přístupy neoliberalismu, HI a realismu dle úspěšnosti jejich hypotéz.

6. Závěr

V této bakalářské práci jsem se věnoval Bance pro mezinárodní vypořádání z pohledu mezinárodních vztahů. První část práce se věnovala popisu BIS z hlediska vzniku, vývoje a její funkce jakožto organizaci a činnostem. Na tuto část navazuje praktická aplikace teorií mezinárodních vztahů. V této druhé části jsou vymezeny teorie mezinárodních institucí vycházející z obecných přístupů mezinárodních vztahů. Stěžejním bodem v práci je pak kapitola Případová studie, která obsahuje přehled konceptualizace a operacionalizace. Hodnoty nastavených proměnných jsou pak dohledány a porovnány. Cílem bylo určit formu mezinárodní instituce BIS a otestovat jednotlivá vybraná vysvětlení teorií mezinárodních institucí, následně je porovnat a zhodnotit.

Při aplikaci byly zjištěny následující poznatky. Odpovědi na výzkumnou otázku jsou, že BIS má formu otevřené, jednofunkční, nedelegativní a nemajoritní instituce. Při testování jednotlivých přístupů je závěr takový, že nejméně úspěšný při testování svých předpokladů je vysvětlení realismu. Vysvětlení historického institucionalismu nebyly potvrzeny v plném rozsahu, i když je HI více „úspěšný“ než realismus. Pomyslným vítězem je však směr neoliberalismu, jehož předpoklady byly plně potvrzeny. Byla tak potvrzena má hypotéza, že neoliberalismus bude testován ku prospěchu. Důvodem úspěchu neoliberalismu by mohla být jeho míra rozpracovanosti jakožto teorie, čímž konkurenční přístupy nedisponovaly. Hlavním důvodem by však mělo být zaměření neoliberalismu svým myšlenkovým proudem na mezinárodní prostředí a možnosti prospěšné kolektivní spolupráce, ve kterou jako v pozitivní efekt věří skrze zaměření na absolutní zisky aktérů. Součástí je i důraz neoliberalismu na ekonomickou sekci problematiky mezinárodních vztahů, kam BIS jako mezinárodní finanční instituce spadá.

Mým původním záměrem bylo psát bakalářskou práci jako prostou analýzu BIS s cílem popsat tuto instituci tak, aby byla pochopena její pozice a funkce v mezinárodním finančním systému. Doktor Hodulák mi však pomohl nasměrovat práci více k tématice MVZ a to přímo k jejím teoriím. Myslel jsem, že mě to bude odvádět od cíle pochopit BIS. V konečném důsledku mám však pocit, že zaměření se v případě BIS na teorie MVZ a potažmo na teorie institucí bylo přínosné očekávaným způsobem, protože výsledky odpovídají na otázky ohledně její pozice a funkce. Psaní práce mi pomohlo vidět teorie MVZ v praktické aplikaci, která pomáhá vnímat mezinárodní aktéry a prostředí v širokém

kontextu. Určení formy institucí je užitečným nástrojem k orientaci v mezinárodním prostředí. Cíle subjektů, jejich funkce a rozhodovací procesy, které vedou k výstupům, jejichž důsledky pak lépe člověk pochopí, jsou díky této aplikaci srozumitelnější. Opravdu přínosný je kontext, kterým disponují komplexní teorie MVZ a bez něj by hloubková analýza procesů a jevů určitého subjektu jako BIS neposkytla požadované vysvětlení a zakotvení v celkovém obrazu.

7. Zdroje

Agreement between the Swiss Federal Council and the Bank for International Settlements to determine the Bank's legal status in Switzerland [online]. Bern: Banka pro mezinárodní vypořádání, 2003 [cit. 2018-11-20]. Dostupné z: <https://www.bis.org/about/headquarten.pdf>

Annual Report 2017/2018 [online]. Haag: Banka pro mezinárodní vypořádání, 2018. [cit. 2018-12-14]. <https://www.bis.org/about/areport/areport2018.pdf>

BAKER, James Calvin. *The Bank for International Settlements: evolution and evaluation*. Westport: Quorum Books, 2002. ISBN 978-1567205183

Convention respecting the Bank for International Settlements [online]. Haag: Banka pro mezinárodní vypořádání, 1930. [cit. 2018-12-01]. Dostupné z: <https://www.bis.org/about/convention-en.pdf>

Constituent Charter of the Bank for International Settlements [online]. Haag: Banka pro mezinárodní vypořádání, 1930. [cit. 2018-12-02]. Dostupné z: <https://www.bis.org/about/charter-en.pdf>

DRULÁK, Petr. *Jak zkoumat politiku: kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích*. 1. vyd. Praha: Portál, 2013. 224 s. ISBN 978-80-7367-385-7.

DRULÁK, Petr. *Teorie mezinárodních vztahů*. 2. vyd. Praha: Portál, 2010. 224 s. ISBN 978-80-7367-721-3.

HEAKAL, Reem. What is The Bank for International Settlements. In: *Investopedia.com*. May 18, 2018. [cit. 2018-12-02]. Dostupné z: <https://www.investopedia.com/articles/03/120903.asp>

KARLAS, Jan. Současné teorie mezinárodních institucí. *Mezinárodní vztahy* [online]. 2007, vol. 42, no. 1, s. 66-85 [cit. 2018-11-05]. Dostupné z: <https://mv.iir.cz/article/view/249>

KARLAS, Jan. *Forma mezinárodních institucí: teoretická analýza*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2008. ISBN 978-80-246-1433-5

LEBOR, Adam. *Tower of Basel: the shadowy history of the secret bank that runs the world*. New York: Public Affairs, 2013. ISBN 978-1-61039-254-9.

NEWMAN, Alex. World Bank Insider Blows Whistle on Corruption, Federal Reserve. In: *TheNewAmerican.com* [online]. May 22, 2013 [cit. 2018-12-15]. Dostupné z: <https://www.thenewamerican.com/economy/economics/item/15473-world-bank-insider-blows-whistle-on-corruption-federal-reserve>

Protocol regarding the immunities of the Bank for International Settlements. [online]. Brusel: Bank for International Settlements, 1936. [cit. 2018-11-30]. Dostupné z: <https://www.bis.org/about/protocol-en.pdf>

Statutes of the Bank for International Settlements [online]. Basilej: Banka pro mezinárodní vypořádání, 2016. [cit. 2018-12-01]. Dostupné z: <https://www.bis.org/about/statutes-en.pdf>

TONIOLO, Gianni, Piet CLEMENT. *Central Bank Cooperation at the Bank for International Settlements, 1930-1973: Studies in Macroeconomic History*. New York: Cambridge University Press, 2005. ISBN 978-0-521-84551-9.

The Bank for International Settlements. About BIS – overview. In: *BIS.org* [online]. Basilej: Banka pro mezinárodní vypořádání, 2018 [cit. 2018-11-23]. Dostupné z: <https://www.bis.org/about/index.htm>

The Bank for International Settlements. The Basel Process - overview. In: *BIS.org* [online]. Basilej: Banka pro mezinárodní vypořádání, 2018 [cit. 2018-12-6]. Dostupné z: https://www.bis.org/about/basel_process.htm

The Bank for International Settlements. History of the Basel Committee. In: *BIS.org* [online]. Basilej: Banka pro mezinárodní vypořádání, 2018 [cit. 2018-11-25]. Dostupné z: <https://www.bis.org/bcbs/history.htm>

The Bank for International Settlements. History – foundation and crisis (1930-39). In: *BIS.org* [online]. Basilej: Banka pro mezinárodní vypořádání, 2018 [cit. 2018-12-13]. Dostupné z: https://www.bis.org/about/history_1foundation.htm

The Bank for International Settlements. History – the BIS during the Second World War (1939-48). In: *BIS.org* [online]. Basilej: Banka pro mezinárodní vypořádání, 2018 [cit. 2018-12-13]. Dostupné z: https://www.bis.org/about/history_2ww2.htm

The Bank for International Settlements. History – the BIS going global (1961-). In: *BIS.org* [online]. Basilej: Banka pro mezinárodní vypořádání, 2018 [cit. 2018-12-13]. Dostupné z: https://www.bis.org/about/history_4global.htm

The Bank for International Settlements. Organization and Governance - overview. In: *BIS.org* [online]. Basilej: Banka pro mezinárodní vypořádání, 2018 [cit. 2018-12-8]. Dostupné z: <https://www.bis.org/about/orggov.htm?m=1%7C2%7C603>

The Bank for International Settlements. Products and services. In: *BIS.org* [online]. Basilej: Banka pro mezinárodní vypořádání, 2018 [cit. 2018-12-13]. Dostupné z: <https://www.bis.org/banking/finserv.htm>

The Bank for International Settlements. Reporting currency. In: *BIS.org* [online]. Basilej: Banka pro mezinárodní vypořádání, 2018 [cit. 2018-11-25]. Dostupné z: https://www.bis.org/banking/bank_reporting_currency.htm

YAGO, Kazuhiko. *The Financial History of the Bank for International Settlements*. Abingdon: Routledge, 2013. ISBN 978-0-415-63524-0